

Honoré de Balzac

Autor: Gustav Erhart

„Když svoboda zničí řád, pak touha po řádu zničí svobodu“. Eric Hoffer

„Odi profanum vulgus et arceo“. Horatius

Je osudem literárních titánů všech dob, že jejich vrcholná díla někdy zcela zakryjí práce drobnější, psané často jakoby *in margine*; jako momentální reflexe událostí a dějů nebo coby záznam niterných úvah a úsudků.

Nejinak je tomu i u největšího koryfeje západního kritického realismu Honoré de Balzaca, autora gigantické, téměř stosvazkové *Lidské komedie*, která jako nelítostně nastavené zrcadlo, odráží všechny náhlé zvraty dějinně zlomové doby živelně expanzivního kapitalistického rozmachu devatenáctého století. Právě onu éru, jež tak zásadně mění staletími posvěcený řád a přináší, slovy Nietzscheovými, definitivní „přehodnocení všech hodnot“.

Úvahu o elegantním životě napsal jedenatřicetiletý Honoré de Balzac v době červencové revoluce 1830 (tiskem vyšla až r. 1833, v žurnálu *La Mode*), kdy se záhy po dosazení Ludvíka Filipa Orleánského na francouzský trůn formuje proti vítězné liberální bankéřsko-průmyslové buržoazii poslední silná opozice, a to nejen z řad republikánů a bonapartistů, ale i tzv. legitimistů, přívrženců to svržené starobylé Bourbonské dynastie a jejího pretendenta Karla X.

Již doba vzniku tohoto eseje tudíž odráží v první řadě romanopiscův tehdejší společenský postoj a osobní sympatie, jeho royalistické přesvědčení a s ním spojený, veskrze provokativně subjektivní a dnes možná stěží pochopitelný náhled. Z něho logicky vyplývá nejen přitakání, ale i snaha ospravedlnit stávající rozdělení a diferenciaci společnosti, tak jak „jednou provždy určila Prozřetelnost a jak také od věků bezvýhradně platilo...“

*Francouzský zpátečník
Barbey d'Aurevilly (Dábelské
novely)*

Jakým způsobem může na toto „zpátečnické krédo“, ač napsané perem jednoho z nejtalentovanějších literárních tvůrců všech dob, reagovat dnešní moderní člověk, je-li navíc odchovaný v představě nepřetržitě a po desetiletí vehementně proklamovaného (byť chiméricky utopistického) egalitářství, a v odporu ke vší aristokratické výlučnosti? Jsme přesvědčeni, že ponejvíce jen s pocitem rozpačitého podivu, nepochopení, úžasu, odmítnutí a nejednou i bouřlivě vzedmutého „spravedlivého“ odporu. Balzac se zde totiž bez obalu představuje ve světle zcela protikladném tomu, do kterého ho postavily téměř všechny dosavadní literární příručky, a navzdory šablonovité zidealizované podobě, kterou mu donedávna určovali téměř všichni uznávaní interpreti.

Není, a ani nemůže být úkolem tohoto našeho krátkého úvodu stanovit možné příčiny, dobové podmíněnosti a zásadní osobní důvody, které vedly autora této, pro mnohé tak podivínské, scestné a nepřijatelné úvahy k jejímu napsání. Takový záměr by ve své celistvosti daleko překročil rozsah vlastního jejího textu a stejně by nemohl být plně vyčerpávající. Omezíme se proto jen na stručné konstatování několika důležitých filiací, které by mohly přispět k jeho lepšímu pochopení a napomoci alespoň k částečnému porozumění této „antihumánní“ a antidemokratické filosofii.

Především nebyla tak zcela ojedinělá, jak by se dnes mohlo na první pohled zdát. Na jejím začátku stojí dodnes proskribované myšlenkové dílo „otce evropské reakce“, zásadního odpůrce a protihráče J. J. Rousseaua – hraběte Josepha de Maistre. Tento pozoruhodný filosof, diplomat a duchaplně ironický pozorovatel, zvláště ve svých *Petrohradských večerech* (1821), jako jeden z prvních varoval před možnými důsledky tzv. pokrokových tendencí a celospolečenské rovnosti, před ztrátou pevného řádu a duchovní autority, které jejich nastolení nutně a v krátké době přinese (nutno však dodat, že tyto tendence jsou právě projevem ochabnutí řádu – pozn. DP). Katastrofu spatřoval ve chvíli, kdy anonymní dav a zpolitizovaná masa radikální luzovlády navždy rozvrátí, ale již znovu nevybuduje nic z toho, co křesťanský universalismus cestou přirozeného vývoje po staletí vyznával a v čem spočívá i jediné pevné zakotvení národů směřujících ke své stále nejistější budoucnosti.

Podobné myšlenky nebyly ostatně cizí ani některým proudům německého romantismu (Novalis, Friedrich Schelling aj.), pozdějším panslavistům typu Nikolaje Jakovleviče Danilevského a časem získaly svou specifickou podobu v literární dekadenci a symbolismu druhé poloviny devatenáctého století. Ve Francii, zemi jejich vzniku, se jim dostává sluchu a sympatií především u Julese Barbeye d'Aurevilly, hraběte Augusta Villierse de l'Isle Adam, Jorise-Karla Huysmanse a Charlese Baudelaire, čili u autorů, které až adorativně uctívají také četní čeští literáti, zejména z okruhu Procházkovy a Karáskovy *Moderní revue*. K Balzacově *Úvaze o elegantním životě* mají blízko monograficky zaměřená kniha Barbeye d'Aurevilly: *O dandysmu a Jiřím Brummelovi* (1845) a pronikavá úvaha „Malíř moderního života“ (1863), poslední velká teoretická stať básníka temně proslulých *Květů zla*. Zdaleka není pouhou zdvořilostí připomenout mezi těmito jmény i mladičkého, ve Spojených státech roku 1910 tragicky zemřelého, českého literáta **Arthura Breiského**, jehož knížka posthumně uspořádaných brilantních úvah nese název *Střepy zrcadel* (1928). Kromě rozboru Balzacových *Žertovných povídek*, zde vyšla také jeho studie nejdůležitější a nejdůslednější „*Quintessence dandysmu*“ (otištěna poprvé v *Moderní revui* č. 21, r. 1909), ve které, přes počáteční inspiraci a nezastírané poučení u jeho velkých vzorů, nalézáme zcela osobitý pohled na tuto problematickou a delikátní oblast.

Z totožného filosofického fundamentu, jen v interpretaci a v detailech odlišné, vyrůstají všechny tyto raritní a někdy duchaplnou sofistickou jiskřící práce neaspirující na pochopení profánnímu davu. Jsou napsány s tolikou elegantní grandezdou a aristokratickým „pathosem distance“ a při jasném vědomí, že nikdy se jimi proklamované ideály nemohou naplnit. Jsou ve své podstatě toliko pesimistickým konstatováním celkového, stále markantnějšího duchovního úpadku veškeré lidské pospolitosti, povzdechem nad daností předurčeného fáta, ke kterému tato nezadržitelně směřuje díky své rychle postupující a úplné nivelizaci. Konstatováním chmurného konce jedné velké a jedinečné civilizace. Jsouce svědky končících se výsad starých privilegovaných kast s jejich jemně cizelovanou kulturní nadřazeností, píší tito osamělci své teorémy jako povzdechy nebo naopak

Kombinéza italského národní-revolucionáře od futuristy
Thayahta

vzporná poslední gesta a možná, že jim ani sami už mnoho nevěří. Na to je jejich intelekt příliš bystrý a instinkt příliš neomylný.

První světová válka se stala definitivním závěrem, příliš konkrétním, než aby se dalo ještě pochybovat; ohnivým jícnem, kde temná tušení a očekávání dostávají bolestně hmatatelný tvar a nezměnitelný fakt jistoty. To jako jeden z prvních pochopil velký německý kulturní antropolog a filosof Oswald Spengler. Záhy po tomto dějinném kataklysmatu napíše svůj proslulý *Zánik Západu*, knihu, která se nekompromisně a s chladným odevzdáním uzavírá stoickými slovy starého Senecy: *Ducunt volentem fata, nolentem trahunt* („Svolného osud vede, vzdorného vleče“ – pozn. DP).

S touto duchovní výzbrojí je záhodno číst i tristně heroickou úvahu slavného francouzského spisovatele a posléze snad i reagovat na případné pobouření, které je schopna ještě dnes u nejednoho čtenáře vyvolat.

Předmluva českého básníka Gustava Erharta k druhému vydání Balzakovy *Úvahy o elegantním životě* u nakladatelství Dauphin z roku 1996 (1. vydání 1930), titulek je náš.

Poznámka DP

Pokračování a rozvedení těchto úvah je podstatnou náplní naší edice **Metanoia**. **Adriano Romualdi** tak v hutné zkratce líčí přelom, kde se kontrarevoluce rozděluje do dvou větví: té setrvávající výhradně na legitimistických a konfesních pozicích „trůnu a oltáře“; a v druhou, hledající nové cesty a novou logiku v *Abstammung* z „krve a půdy“ (přičemž však neopomíná připomenout, že buržoazní nacionalismus a jeho pozdější kramářský /rozuměj: liberální/ konzervatismus – „puch skladišť“, říkal de Maistre, vycházejí právě z idejí Francouzské revoluce třetího stavu); **Gottfried Benn** se zamýšlí nad vztahem umění a moci a konstatuje, že zatímco po většinu dějin se první rodilo z druhého, moc národně-revolučních hnutí a režimů se rodila z Umění: Gabriele d'Annunzio i Filippo Tommaso Marinetti, Maurice Barrès i Stefan George, abychom jmenovali alespoň ty nejslavnější, jsou při tom přímými následovníky, ba takřka souputníky Erhartem jmenovaných „zpátečníků“, avšak dospívajících od reakcionářské kontrarevoluce k revolučnímu konzervatismu (pravda, výše citovanému Breiskému, Čechu položidovského původu, se Barrèsův „nacionální socialismus“ nezamlouval již v onom roce 1909) – dodejme, že baron Julius Evola totéž, totiž zpochybnění nezvratitelnosti daného fáta (úpadku a zploštění), uplatnil o málo později na zjištění Reného Guénona. **Giorgio Locchi** pak z magnetického pole, jehož póly jsou Richard Wagner a Friedrich Nietzsche vymezuje „podstatu fašismu“.

Z českých autorů téže „rasy“ nutno vedle zmíněného Arnošta Procházky (*Soumrak, Na okraj nové doby*) jmenovat Miloše Martena (*Knihy silných, Nad městem*), Rudolfa Medka (*Ohnivý drak*), Felixe de la Cámara (*Parfumy zla*) nebo Františka Zavřela (*Heroika, Za živa pohřben*).

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

Dnes je období 1918-45 historiografií vítězů vykládáno jako poslední porážená (a stále znovu dorážená) vzpoura starého světa proti novému („Staří našeho věku odpovídá období, do něhož brzy vstoupíme a jehož počátek se vyznačuje nadvládou Ameriky...“ píše Baudelaire už v polovině devatenáctého století). Moderní česká státnost a jí utvářená „nacionalita“ jsou vesměs odvozeny z „nového světa“ (zrozeného francouzskou a americkou buržoazní revolucí), přesto „my“, „staří“ osamělci, podivíni, blázni a jiní kichoti, volky nevolky s touto státností a nacionalitou spjatí, však víme, že nejen vesmírná cykličnost věků, také pouhý lidský „protiběh“ (čili psychický sklon přiklonit se k právě opačné polaritě než kterou jsme dlouhou dobu sledovali, žili, ba podporovali) nejspíš přinese pravý opak toho, oč se usiluje teď, a že dříve či později dojde k nějakému „velkému přelomu“ (*Zeitumbruch*, „singularita“), nečekanému, přes mnohá varování neodhadnutelnému vyústění proudu života, v němž se uskutečnění a již drolící se novosvětské formy zase rozplynou...

Archeo-futurisme